

Jogi alapismeretek és szellemi tulajdon
Előadó: Dr. Gödölle István

Kérdések és válaszok
Magyarország Alaptörvénye témában

(2018. november)

1. Mivel kezdődik és mivel végződik az Alaptörvény?

Válasz: Az Alaptörvénynek a cím és a kihirdetés napja utáni kezdő mondata egy mottó: „Isten, áldd meg a magyart!”, a Himnusz első sora. Ezután jön a preambulum (bevezetés) címe: „Nemzeti hitvallás”. Az Alaptörvény záró mondata a posztambulumban („Mi, a 2010. április 25-én megválasztott Országgyűlés képviselői, Isten és ember előtti felelősségünk tudatában, élve alkotmányozó hatalmunkkal, Magyarország első egységes Alaptörvényét a fentiek szerint állapítjuk meg.”). Ezután szintén egy mottó van: „Legyen béke, szabadság és egyetértés.”, amely megegyezik az 1948. március 15-i „12 pont” mottójával.

2. Mi az Alaptörvény preambuluma címe, és a preambulum milyen kinyilvánításokat tartalmaz?

Válasz: A preambulumban, amelynek címe „Nemzeti hitvallás”, „a magyar nemzet tagjai” nevében kinyilvánítják, hogy

- mire vagyunk büszkék hazánk ezer éves múltjából,
- elismerjük a kereszténység nemzetmegtartó szerepét, és becsüljük országunk különböző vallási hagyományait,
- ígérjük részekre szakadt nemzetünk szellemi és lelki egységének megőrzését,
- a velünk élő nemzetiségek a magyar politikai közösség részei és államalkotó tényezők,
- vállaljuk kulturális és természet adta nemzeti örökségünk ápolását és megóvását, és hisszük, hogy nemzeti kultúránk gazdag hozzájárulás az európai egység sokszínűségéhez,
- felelősséget viselünk utódainkért, és védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit,
- tiszteljük más népek szabadságát és kultúráját, együttműködésre törekszünk minden nemzettel,
- valljuk, hogy az emberi lét alapja az emberi méltóság, és az egyéni szabadság csak másokkal együttműködve bontakozhat ki,
- valljuk, hogy együttélésünk legfontosabb keretei a család és a nemzet; összetartozásunk alapvető értékei a hűség, a hit és a szeretet,
- valljuk, hogy a közösség erejének alapja a munka és az emberi szellem teljesítménye,
- valljuk az elesettek és a szegények megsegítésének kötelességét,

- valljuk, hogy a polgárnak és az államnak közös célja a jó élet, a biztonság, a rend, az igazság, a szabadság kiteljesítése,
- valljuk, hogy népuralom csak ott van, ahol az állam szolgálja polgárait, ügyeiket méltányosan, visszaélés és részrehajlás nélkül intézi,
- tiszteletben tartjuk hazánk történeti alkotmányának vívmányait és a Szent Koronát, amely megtestesíti (szimbolizálja) Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét,
- valljuk, hogy történeti alkotmányunkban gyökerező önazonosságunk védelmezése az állam alapvető kötelessége,
- nem ismerjük el történeti alkotmányunk idegen (német, szovjet) megszállások miatt 1944. március 19. és 1990. május 2. között bekövetkezett felfüggesztését, és tagadjuk az eme időszakban fennállott nemzetiszocialista diktatúra, illetve kommunista diktatúra alatt a magyar nemzet és polgárai ellen elkövetett embertelen bűnök elévülését,
- valljuk a lelki és szellemi megújulás szükségességét,
- bízunk a közösen alakított jövőben, a fiatal nemzedékek elhivatottságában, és abban, hogy utódaink tehetségükkel, kitartásukkal és lelkierejükkel ismét nagyra teszik Magyarországot,
- az Alaptörvény jogrendünk alapja, szövetség a múlt, a jelen és a jövő magyarjai között; élő keret, amely kifejezi a nemzet akaratát, azt a formát, amelyben élni szeretnénk,
- készen állunk arra, hogy országunk rendjét a nemzeti együttműködésre alapítsuk.

3. Mit jelent az, hogy a nép a hatalmát közvetve, kivételesen közvetlenül gyakorolja?

Válasz: A preambulumban említett népuralomnak megfelelően a közhatalom forrása a nép, azaz az Alaptörvény államrendje a népfelség elvének felel meg. A közhatalom közvetve történő gyakorlása azt jelenti, hogy a nép (a választópolgárok összessége) a hatalmát meghatározott időszakra választott országgyűlési képviselők, valamint helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek útján gyakorolja. A legfőbb népképviselői szerv az Országgyűlés. Népképviselői szervek még a helyi önkormányzatok képviselő-testületei.

Magyarországon a közhatalom gyakorlásának általános módja a választott képviselők által közvetve történő hatalomgyakorlás. A nép közvetlen hatalomgyakorlása kivételes mód, országos és helyi népszavazás útján történik [B) cikk (3) és (4) bek.; 1., 2. és 8. cikk; 31., 33. és 35. cikk].

4. Mi a hatalom megosztásának elve, és hogyan biztosítja ezt az Alaptörvény?

Válasz: A hatalom megosztásának elve azt jelenti, hogy az állam működése során a törvényhozói, a végrehajtói (kormányzati) és a bírói (igazságszolgáltatási) hatalom egymástól el van választva. Az Alaptörvény ezt egyrészt a hatalom megosztása elvének kimondásával, másrészt ama rendelkezéseivel biztosítja, hogy az Országgyűlés alkotja a törvényeket, a Kormány a végrehajtó hatalom általános szerve,

a bíróságok pedig ellátják az igazságszolgáltatás feladatát [C) cikk (1) bek.; 1. cikk (2) bek. a) és b) pont; 15. cikk (1) bek.; 25. cikk (1) és (2) bek.].

5. Milyen rendelkezések vannak az Alaptörvényben a Magyarország határain kívül élő magyarokról?

Válasz: A magyar nemzet az elmúlt évszázad viharaiiban részekre szakadt. Magyarország – a magyar nemzet szellemi és lelki egységét, összetartozását szem előtt tartva – felelősséget visel a határain kívül élő magyarok sorsáért, elősegíti közösségeik fennmaradását és fejlődését, támogatja magyarságuk megőrzésére irányuló törekvéseiket, egyéni és közösségi jogaik érvényesítését, közösségi önkormányzataik létrehozását, a szülőföldön való boldogulásukat, valamint előmozdítja együttműködésüket egymással és Magyarországgal [Nemzeti hitvallás, 6. kinyilvánítás; D) cikk].

6. Mit mond az Alaptörvény Európával kapcsolatban, és milyen rendelkezéseket tartalmaz az Európai Unióról?

Válasz: Az Alaptörvény kinyilvánítja, hogy büszkék vagyunk arra, hogy népünk évszázadokon át harcokban védte Európát, tehetségével, szorgalmával gyarapította annak közös értékeit, és hogy nemzeti kultúránk gazdag hozzájárulás az európai egység sokszínűségéhez [Nemzeti hitvallás, 4. és 8. kinyilvánítás].

Magyarország az európai népek szabadságának, jólétének és biztonságának kiteljesedése érdekében közreműködik az európai egység megteremtésében. Magyarország az Európai Unióban tagállamként való részvétele érdekében nemzetközi szerződés alapján – az Európai Unió alapító szerződéseiből fakadó jogok gyakorlásához és kötelezettségek teljesítéséhez szükséges mértékig – az Alaptörvényből eredő egyes hatásköreit a többi tagállammal közösen, az Európai Unió intézményei útján gyakorolhatja. Ez azt jelenti, hogy a nemzeti szuverenitás részlegesen átruházható eme intézményekre. Az ilyen nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére adott felhatalmazáshoz az összes országgyűlési képviselő kétharmadának szavazata szükséges. Az Európai Unió intézményei által történő hatáskörgyakorlásnak összhangban kell állnia az Alaptörvényben foglalt alapvető jogokkal és szabadságokkal, továbbá nem korlátozhatja Magyarország területi egységére, népességére, államformájára és állami berendezkedésére vonatkozó elidegeníthetetlen rendelkezési jogát. Az Európai Unió joga – a vonatkozó nemzetközi szerződés keretei között – megállapíthat általánosan kötelező magatartási szabályt [E) cikk].

Az Európai Unió legfontosabb intézményei: az Európai Parlament, az Európai Unió Tanácsa (a tagállamok miniszterelnökeinek, illetve minisztereinek tanácsa), az Európai Bizottság (az EU végrehajtó szerve) és az Európai Bíróság.

Az Országgyűlés tájékoztatást kérhet a Kormánytól az Európai Unió kormányzati részvétellel működő intézményeinek döntéshozatali eljárásában képviselendő

kormányálláspontról, és állást foglalhat az eljárásban napirenden szereplő tervezetről. A Kormány az európai uniós döntéshozatal során az Országgyűlés állásfoglalásának alapulvételével jár el [19. cikk].

7. Milyen rendelkezéseket tartalmaz az Alaptörvény a magyar állampolgárságról és a magyar állampolgárok jogairól?

Válasz: Születésével a magyar állampolgár gyermeke magyar állampolgár. Ha a gyermek születésekor legalább az egyik szülője magyar állampolgár, a gyermek születésével automatikusan magyar állampolgár lesz függetlenül attól, hogy születésével esetleg más állampolgárságot is megszerez. Sarkalatos törvény a magyar állampolgárság keletkezésének vagy megszerzésének más eseteit is meghatározhatja. Az állampolgárságról szóló sarkalatos törvény a magyar állampolgárság megszerzéséhez kedvezményes honosítást biztosít annak számára, akinek valamelyik felmenője magyar állampolgár volt vagy valószínűsíti magyar származását, és magyar nyelvtudását igazolja [1993. évi LV. törvény, 4. §].

Senkit sem lehet születéssel keletkezett vagy jogszerűen szerzett magyar állampolgárságától megfosztani. Magyarország védelmezi állampolgárait, azok külföldi tartózkodásának ideje alatt is (konzuli védelem). A magyar állampolgár Magyarország területéről nem utasítható ki, és külföldről bármikor hazatérhet [G) cikk; XIV. cikk (2) bek.; XXVII. cikk (2) bek.].

Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez [XI. cikk].

Magyarország arra törekszik, hogy minden állampolgárának szociális biztonságot nyújtson. Anyaság, betegség, rokkantság, fogyatékoság, özvegység, árvaság és önhibáján kívül bekövetkezett munkanélküliség esetén minden magyar állampolgár törvényben meghatározott támogatásra jogosult [XIX. cikk (1) bek.].

Minden nagykorú magyar állampolgárnak joga van ahhoz, hogy országgyűlési képviselők, helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, valamint európai parlamenti képviselők választásán választó (aktív választójog) és választható (passzív választójog) legyen, és hogy országos és helyi népszavazáson részt vegyen [XXIII. cikk (1) és (7) bek.].

Minden magyar állampolgárnak joga van ahhoz, hogy rátermettségének, képzettségének és szakmai tudásának megfelelően közhivatalt viseljen [XXIII. cikk (8) bek.].

8. Miként rendelkezik az Alaptörvény a magyar nyelvről és a nemzetiségek nyelvéről?

Válasz: Az Alaptörvény rendelkezik arról, hogy Magyarországon a hivatalos nyelv a magyar. Magyarország védi az egyedülálló magyar nyelvet, valamint a magyar

jelnyelvet (a süketnémák nyelvét), amely szintén a magyar kultúra része [Nemzeti hitvallás, 7. kinyilvánítás; H) cikk].

Az Alaptörvény kinyilvánítja, hogy a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját is ápoljuk és megóvjuk. A Magyarországon élő nemzetiségeknek joguk van az anyanyelvhasználathoz, a saját nyelven való egyéni és közösségi névhasználathoz, saját kultúrájuk ápolásához és az anyanyelvű oktatáshoz [Nemzeti hitvallás, 7. kinyilvánítás; XXIX. cikk (1) bek.].

9. Milyen rendelkezések vannak az Alaptörvényben hazánk nevééről, államformájáról, a nemzeti szimbólumokról és ünnepekről?

Válasz: Hazánk hivatalos neve Magyarország, államformája köztársaság. A korábbi Alkotmányban a hivatalos név Magyar Köztársaság volt. A Magyarország név kifejezi hazánk állami folytonosságát a honfoglalás óta, függetlenül az államforma történelmi változásaitól (fejedelemség, királyság, népköztársaság, tanácsköztársaság, királyság, köztársaság, népköztársaság, köztársaság) [A) cikk; B) cikk (2) bek.].

Magyarország nemzeti szimbólumai a magyar címer, a Szent Korona, a magyar zászló és a magyar himnusz.

Magyarország címere hegyes talpú, hasított pajzs. Első mezeje vörössel és ezüsttel hétszer vágott. Második, vörös mezejében zöld hármashalumnak arany koronás kiemelkedő középső részén ezüst kettős kereszt. A pajzson a magyar Szent Korona nyugszik.

Az Alaptörvény a preambulumban kinyilvánítja, hogy tiszteletben tartjuk a Szent Koronát, amely az államformától függetlenül megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét [Nemzeti hitvallás, 17. kinyilvánítás]. A magyar Szent Korona nemcsak műkincs és emléktárgy, hanem nemzeti szimbólum is, ezért van kiállítva az Országgyűlés házában, az Országházban.

Magyarország zászlaja három, egyenlő szélességű, sorrendben felülről piros, fehér és zöld színű, vízszintes sávból áll, amelyben a piros szín az erő, a fehér szín a hűség, a zöld szín a remény jelképe.

Magyarország himnusza Kölcsey Ferenc Himnusz című költeménye Erkel Ferenc zenéjével.

A címer és a zászló a történelmileg kialakult más formák szerint is használható. A címer és a zászló használatának részletes szabályait, valamint az állami kitüntetések sarkalatos törvény határozza meg [I) cikk].

Magyarország nemzeti ünnepei: március 15. napja, az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc emlékére, augusztus 20. napja, az államalapítás és az államalapító

Szent István király emlékére, és október 23. napja, az 1956. évi forradalom és szabadságharc emlékére. A hivatalos állami ünnep augusztus 20. napja [J) cikk].

10. Milyen rendelkezéseket tartalmaz az Alaptörvény „Alapvetés” című fejezete Magyarország gazdaságáról és az állam gazdálkodásáról?

Válasz: Magyarország gazdasága az értékteremtő munkán és a vállalkozás szabadságán alapszik. Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit, fellép a gazdasági erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait [M) cikk].

Magyarország a kiegyensúlyozott, átlátható és fenntartható költségvetési gazdálkodás elvét érvényesíti; ezért elsődlegesen az Országgyűlés és a Kormány felelős. Az Alkotmánybíróság, a bíróságok, a helyi önkormányzatok és más állami szervek feladatuk ellátása során ezt az elvet kötelesek tiszteletben tartani [N) cikk].

Magyarország hivatalos pénzneme a forint [K) cikk].

11. Az Alaptörvény szerint mi a „nemzet közös öröksége”, és ehhez kinek milyen kötelezettsége fűződik?

Válasz: A nemzet közös örökségét képezik a természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek. Ezek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége [P) cikk (1) bek.]. A védelem és a fenntartás elsősorban az illetékes állami szervek és azok kötelessége, akiknek a nemzet közös öröksége körébe tartozó javak vannak tulajdonukban vagy használatukban. Mindenki köteles azonban tartózkodni az ilyen javak rongálásától és elpusztításától.

A termőföld és az erdők tulajdonjogának megszerzése, valamint hasznosítása fenti célok eléréséhez szükséges korlátait és feltételeit, valamint az integrált mezőgazdasági termelés-szervezésre és a családi gazdaságokra, továbbá más mezőgazdasági üzemekre vonatkozó szabályokat sarkalatos törvény határozza meg [P) cikk (2) bek.].

12. Hol helyezkedik el az Alaptörvény Magyarország jogrendszerében, kire vonatkozik az Alaptörvény, és hogyan kell azt értelmezni? Milyen fajtájú jogszabályok vannak?

Válasz: Az Alaptörvény Magyarország jogrendszerének alapja. Az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire kötelezőek. Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.

A jogszabályok: a törvény, a kormányrendelet, a miniszterelnöki rendelet, a miniszteri rendelet, a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete, az önálló szabályozó szerv

(jelenleg ilyen a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság és a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal) vezetőjének rendelete és az önkormányzati rendelet. Jogszabály nem lehet ellentétes az Alaptörvénnyel.

Általánosan kötelező magatartási szabályt az Alaptörvény és a hivatalosan kihirdetett jogszabály, valamint az Európai Unió joga állapíthat meg [E) cikk; R) cikk; T) cikk (1)–(3) bek.].

13. Mit nevez az Alaptörvény sarkalatos törvénynek? Mely döntésekhez kell az Országgyűlésben az összes képviselő kétharmadának a szavazata?

Válasz: A sarkalatos törvény olyan törvény, amelynek elfogadásához és módosításához az Országgyűlés ülésén jelen lévő országgyűlési képviselők legalább kétharmadának szavazata szükséges. Az Országgyűlés akkor határozatképes, ha az ülésen az összes országgyűlési képviselőnek több mint a fele jelen van. Ez azt jelenti, hogy szélső esetben az összes képviselő egyharmadának szavazatával lehet sarkalatos törvényt elfogadni vagy módosítani [T) cikk (4) bek.; 5. cikk (5) bek.].

Az összes országgyűlési képviselő legalább kétharmadának szavazata szükséges a következő döntésekhez, és ekkor értelemszerűen legalább kétharmadnak jelen is kell lennie az ülésen:

- az Alaptörvény elfogadása vagy módosítása [S) cikk (2) bek.],
- Magyarország Alaptörvényből eredő egyes hatásköreinek az Európai Unió intézményeinek való átengedése, azaz a nemzeti szuverenitás részleges átruházása [E) cikk (4) bek.],
- az Országgyűlés zárt üléséről szóló határozat [5. cikk (1) bek.],
- a köztársasági elnök megválasztása az első titkos szavazás során [11. cikk (1) és (3) bek.],
- a köztársasági elnök tisztségétől való megfosztására irányuló eljárás megindítása, amelynél a szavazás titkos [13. cikk (3) bek.],
- az Alkotmánybíróság tagjainak és elnökének megválasztása [24. cikk (8) bek.],
- a Kúria elnökének, a Közigazgatási Felsőbírószági elnökének, az Országos Bírószági Hivatal elnökének, a legfőbb ügyésznek, az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek, az Állami Számvevőszék elnökének megválasztása [26. cikk (3) bek.; 25. cikk (6) bek.; 29. cikk (4) bek.; 30. cikk (3) bek.; 43. cikk (2) bek.],
- a hadiállapot kinyilvánítása, a békekötés, a különleges jogrend (rendkívüli állapot és szükségállapot) kihirdetése, valamint ezek tárgyában az Országgyűlés akadályoztatása esetén a köztársasági elnök által meghozott döntések felülvizsgálata [48. cikk (2) és (6) bek.].

14. Milyen alapvető jogokat biztosít az Alaptörvény „Szabadság és felelősség” című fejezete minden ember számára?

Válasz: Az Alaptörvény által minden embernek biztosított alapvető jogok a következők:

- Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. A magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg [II. cikk].
- A szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog [IV. cikk (1) bek.].
- A magán- és családi élet, az otthon, a kapcsolattartás és a jóhírnév tiszteletben tartása iránti jog, és az otthon nyugalomához való jog [VI. cikk (1) és (2) bek.].
- A személyes adatok védelmére, valamint a közérdekű adatok megismerésére és terjesztésére vonatkozó jog [VI. cikk (3) bek.].
- A gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához való jog [VII. cikk].
- A békés gyülekezés és az egyesülés joga [VIII. cikk].
- A véleménynyilvánítás szabadságának joga és a sajtószabadság [IX. cikk].
- A tulajdonhoz és az örökléshez való jog, amely tulajdon társadalmi felelősséggel jár [XIII. cikk].
- A törvény előtti egyenlőség és a minden embert megillető jogképeség [XV. cikk (1) bek.].
- Az alapvető jogok biztosítása mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül [XV. cikk (2) és (3) bek.].
- A testi és lelki egészséghez, valamint az egészséges környezethez való jog [XX. és XXI. cikk].
- A szabad mozgáshoz és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jog mindenkinek, aki törvényesen tartózkodik Magyarország területén [XXVII. cikk].

15. Milyen alapvető jogokat biztosít az Alaptörvény a bírósági eljárással, a büntetőeljárással és a bűnösnek nyilvánítással kapcsolatban?

Válasz: Senkit sem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt szabható ki. A bűncselekmény elkövetésével gyanúsított és őrizetbe vett személyt a lehető legrövidebb időn belül szabadon kell bocsátani, vagy bíróság elé kell állítani. A bíróság köteles az elé állított személyt meghallgatni és írásbeli indoklással ellátott határozatban szabadlára helyezéséről vagy letartóztatásáról haladéktalanul dönteni. Akinek szabadságát alaptalanul vagy törvénytelenül korlátozták, kárának megtérítésére jogosult [IV. cikk (2)–(4) bek.].

Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el. Senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős határozata nem állapította meg. A büntetőeljárás alá vont személynek az eljárás minden szakaszában joga van a védelemhez. A védő (védőügyvéd) nem vonható felelősségre a védelem ellátása során kifejtett véleménye miatt.

Senki sem nyilvánítható bűnösnek és nem sújtható büntetéssel olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy – nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben – más állam joga szerint nem volt bűncselekmény. Ez a rendelkezés nem zárja ki valamely személy büntetőeljárás alá vonását és elítélését olyan cselekményért, amely elkövetése idején a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai szerint bűncselekmény (pl. háborús vagy emberiség elleni bűncselekmény) volt.

Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal (fellebbezéssel, felülvizsgálati kérelemmel) éljen az olyan bírósági, hatósági vagy más közigazgatási döntés ellen, amely jogát vagy jogos érdekét sérti [XXVIII. cikk].

16. Miként rendelkezik az Alaptörvény a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságáról, valamint a vallási közösségekről?

Válasz: Az Alaptörvény elismeri a kereszténység nemzetmegtartó szerepét, és becsüli országunk különböző vallási hagyományait [Nemzeti hitvallás, 5. kinyilvánítás]. Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja vagy tanítsa. Az azonos hitelveket követők vallásuk gyakorlása céljából sarkalatos törvényben meghatározott szervezeti formában működő vallási közösséget hozhatnak létre. Az állam és a vallási közösségek különváltan működnek. A vallási közösségek önállóak [VII. cikk (1)–(3) bek.].

Az állam és a vallási közösségek a közösségi célok elérése érdekében együttműködhetnek. Az együttműködésről a vallási közösség kérelme alapján az Országgyűlés dönt. Az együttműködésben részt vevő vallási közösségek bevett egyházként működnek. A bevett egyházaknak a közösségi célok elérését szolgáló feladatokban való részvételükre tekintettel az állam sajátos jogosultságokat biztosít. A vallási közösségekre vonatkozó közös szabályokat, valamint az együttműködés feltételeit, a bevett egyházakat és a rájuk vonatkozó részletes szabályokat sarkalatos törvény határozza meg [VII. cikk (4) és (5) bek.]. Ez a sarkalatos törvény határozza meg, hogy mi tekinthető és mi nem tekinthető vallási tevékenységnek, és mellékletében vannak felsorolva azok a vallási közösségek, amelyek Magyarországon bevett egyháznak minősülnek. A jelenlegi állapot szerint 32 bevett egyház van. A többi vallási közösség egyesületi formában működhet [2011. évi CCVI. törvény, 6. és 9/A. §; melléklet].

17. Miként rendelkezik az Alaptörvény a tudományos kutatásról, a művészeti alkotásról, a tanulásról, a tanításról és oktatásról, valamint az ezekkel kapcsolatos intézményekről?

Válasz: Magyarország biztosítja a tudományos kutatás és a művészeti alkotás szabadságát, továbbá a tanulás, valamint törvényben meghatározott keretek között a tanítás szabadságát. Tudományos igazság kérdésében az állam nem jogosult dönteni, tudományos kutatások értékelésére kizárólag a tudomány művelői jogosultak. Magyarország védi a Magyar Tudományos Akadémia tudományos szabadságát, valamint a Magyar Művészeti Akadémia művészeti szabadságát.

A felsőoktatási intézmények (egyetemek, főiskolák) a kutatás és a tanítás tartalmát, módszereit illetően önállóak, szervezeti rendjüket törvény szabályozza. Az állami felsőoktatási intézmények gazdálkodási rendjét törvény keretei között a Kormány határozza meg, gazdálkodásukat a Kormány felügyeli [X. cikk].

Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Ezt a jogot Magyarország a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei (és szorgalma) alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja. Törvény a felsőfokú oktatásban való részesülés anyagi támogatását meghatározott időtartamú olyan foglalkoztatásban való részvételhez, illetve vállalkozási tevékenység gyakorlásához kötheti, amelyet a magyar jog szabályoz [XI. cikk].

18. Az Alaptörvény szerint melyek az Országgyűlés feladatai?

Válasz: Az Országgyűlés Magyarország legfőbb népképviselői szerve, a megválasztott országgyűlési képviselők megbízatása négy évre szól. Az Országgyűlés feladatai a következők:

- a) megalkotja és módosítja Magyarország Alaptörvényét;
- b) törvényeket alkot;
- c) elfogadja a központi költségvetést, és jóváhagyja annak végrehajtását;
- d) felhatalmazást ad a feladat- és hatáskörébe tartozó nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére;
- e) megválasztja a köztársasági elnököt, az Alkotmánybíróság tagjait és elnökét, a Kúria elnökét, a Közigazgatási Felsőbíróság elnökét, az Országos Bírósági Hivatal elnökét, a legfőbb ügyészt, az alapvető jogok biztosát és helyetteseit, valamint az Állami Számvevőszék elnökét;
- f) megválasztja a miniszterelnököt, dönt a Kormánnyal kapcsolatos bizalmi kérdésről;
- g) feloszlatja az alaptörvény-ellenesen működő helyi önkormányzati képviselő-testületet;
- h) határoz a hadiállapot kinyilvánításáról és a békekötésről;
- i) különleges jogrendet érintő, valamint katonai műveletekben való részvétellel kapcsolatos döntéseket hoz;
- j) közkegyelmet gyakorol;
- k) az Alaptörvényben és törvényben meghatározott további feladat- és hatásköröket gyakorol [1. cikk].

19. Hogyan határozza meg az Alaptörvény a köztársasági elnököt, valamint feladat- és hatáskörét, különösen a törvényalkotási folyamatban?

Válasz: A köztársasági elnök Magyarország államfője, aki kifejezi a nemzet egységét, és öröklik az államszervezet demokratikus működése felett. A köztársasági elnök egyben a Magyar Honvédség főparancsnoka. A köztársasági elnököt az Országgyűlés választja öt évre.

Az Alaptörvény meghatározza, hogy a köztársasági elnök a hatáskörébe tartozó intézkedések és döntések egy részénél – többek között a választások és a népszavazás időpontjának kitűzése, az Országgyűlés alakuló ülésének összehívása és az Országgyűlés feloszlata, javaslattevés a miniszterelnök, a Kúria elnöke, a Közigazgatási Felsőbíróság elnöke, az Országos Bírósági Hivatal elnöke, a legfőbb ügyész és az alapvető jogok biztosa személyére, akiket az Országgyűlés választ meg – önállóan jár el, egy másik részénél – többek között a miniszterek, a Magyar Nemzeti Bank elnöke és alelnökei, a tábornokok, az egyetemi tanárok kinevezésénél, a rektorok megbízásánál, állami kitüntetések adományozásánál, egyéni kegyelmezésnél – az intézkedés, illetve döntés hatályosságához a Kormány tagjának ellenjegyzése (miniszteri ellenjegyzés) szükséges. Az ellenjegyzéssel a miniszter egyetértését fejezi ki [9. és 10. cikk].

A köztársasági elnöknek önálló a hatásköre a törvényalkotási folyamatban. Az Országgyűlés által elfogadott és az Országgyűlés elnöke által neki megküldött törvényt öt napon belül aláírja és elrendeli annak kihirdetését, vagy a törvényt az Alaptörvénnyel való összhang vizsgálatára megküldi az Alkotmánybíróságnak, vagy a törvényt észrevételeinek közlésével megfontolásra visszaküldi az Országgyűlésnek. A visszaküldés jogával a köztársasági elnök csak egy alkalommal élhet. Emellett a köztársasági elnöknek joga van önállóan törvényt kezdeményezni [6. cikk (1), (3)–(5) és (7)–(9) bek.]

20. Milyen rendelkezéseket tartalmaz az Alaptörvény a Kormányról és a miniszterelnökről?

Válasz: A Kormány a végrehajtó hatalom általános szerve, amelynek feladat- és hatásköre kiterjed mindarra, amit az Alaptörvény vagy jogszabály kifejezetten nem utal más szerv feladat- és hatáskörébe. A Kormány az Országgyűlésnek felelős. A Kormány a közigazgatás legfőbb szerve. Feladat körében eljárva a Kormány törvényben nem szabályozott tárgykörben, illetve törvényben kapott felhatalmazás alapján rendeletet alkot, amely törvénnyel nem lehet ellentétes [15. cikk].

A Kormány tagjai a miniszterelnök és a miniszterek. A miniszterelnököt a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választja meg, megválasztásához az összes országgyűlési képviselő több mint a felének szavazata szükséges. A minisztereket a miniszterelnök javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki. A miniszterelnök meghatározza a Kormány általános politikáját.

A miniszterelnök megbízatásának megszűnésével a Kormány megbízatása is megszűnik. Az országgyűlési képviselők egyötöde a miniszterelnökkel szemben írásban – a miniszterelnöki tisztségre javasolt személy megjelölésével – bizalmatlansági indítványt nyújthat be (konstruktív bizalmatlansági indítvány). Ha az Országgyűlés a bizalmatlansági indítványt az összes országgyűlési képviselő több mint a felének szavazatával támogatja, ezzel bizalmatlanságát fejezi ki a miniszterelnökkel szemben, és egyben megválasztja miniszterelnöknek a bizalmatlansági indítványban a miniszterelnöki tisztségre javasolt személyt. A miniszterelnök is indítványozhat bizalmi szavazást (destruktív bizalmatlansági indítvány), ha ezen a bizalmi szavazáson az összes országgyűlési képviselő több mint a fele nem támogatja a miniszterelnököt, a miniszterelnök megbízatása megszűnik. Ez esetben a köztársasági elnök tesz javaslatot az új miniszterelnök személyére [16. cikk (1), (3), (4), (5) és (7) bek.; 18. cikk (1) bek.; 20. és 21. cikk].

21. Milyen rendelkezéseket tartalmaz az Alaptörvény az Alkotmánybíróságról és az alkotmánybírákról?

Válasz: Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény védelmének legfőbb szerve.

Az Alkotmánybíróság felülvizsgálja az Alaptörvénnyel való összhangját

- a) az Országgyűlés által elfogadott, de ki nem hirdetett törvénynek (előzetes normakontroll),
- b) valamely jogszabálynak (utólagos normakontroll),
- c) bírói kezdeményezésre valamely egyedi ügyben alkalmazandó jogszabálynak,
- d) alkotmányjogi panasz alapján egyedi ügyben alkalmazott jogszabálynak, illetve hozott bírói döntésnek.

Az Alkotmánybíróság továbbá

- e) vizsgálja valamely jogszabály nemzetközi szerződésbe való ütközését, és
- f) az Alaptörvényben vagy sarkalatos törvényben meghatározott további feladat- és hatásköröket gyakorol [24. cikk (1) és (2) bek.].

A további feladat- és hatáskörök közé tartozik többek között az Alaptörvény értelmezése, a népszavazás elrendelésével vagy a bevett egyházként való elismeréssel összefüggő országgyűlési határozat felülvizsgálata, a köztársasági elnöki tisztségtől való megfosztás tárgyában az eljárás lefolytatása [13. cikk (5) bek.].

Az Alkotmánybíróság az Alaptörvényt és annak módosítását csak a megalkotására és kihirdetésére vonatkozó eljárási követelmények tekintetében vizsgálhatja felül [24. cikk (5) bek.].

Az a) pont szerinti előzetes normakontrollt az Országgyűlés vagy a köztársasági elnök indítványozhatja [6. cikk (2) és (4) bek.].

A b) pont szerinti utólagos normakontrollt a Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede, a Kúria elnöke, a Közigazgatási Felsőbíróság elnöke, a legfőbb ügyész és az alapvető jogok biztosa indítványozhatja [24. cikk (2) bek. e) pont].

A d) pont szerinti alkotmányjogi panasszal az egyedi ügyben érintett személy vagy szervezet élhet, ha az Alaptörvényben biztosított jogának sérelme következett be, és jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, vagy ilyen nem volt számára biztosítva.

Az Alkotmánybíróság tizenöt tagból álló testület, tagjait az Országgyűlés az országgyűlési képviselők kétharmadnak szavazatával tizenkét évre választja. Az Alkotmánybíróság elnökét az alkotmánybírák közül szintén az Országgyűlés választja kétharmados többséggel. Az Alkotmánybíróság elnöke és tagjai nem lehetnek tagjai politikai pártnak, és nem folytathatnak politikai tevékenységet. Az Alkotmánybíróság hatáskörének, szervezetének és működésének részletes szabályait sarkalatos törvény határozza meg [24. cikk (8) és (9) bek.].

22. Milyen rendelkezéseket tartalmaz az Alaptörvény a bíróságokról és a bírákról?

Válasz: A bíróságok igazságszolgáltatási tevékenységet látnak el. Bíróság a rendes bíróság és a közigazgatási bíróság. A bírósági szervezet többszintű.

A rendes bíróságok döntenek büntetőügyekben, magánjogi (polgári jogi) jogvitákban és törvényben meghatározott egyéb ügyekben. A rendes bírósági szervezet legfőbb szerve a Kúria, amely biztosítja a rendes bíróságok jogalkalmazásának egységét, a rendes bíróságokra kötelező jogegységi határozatokat hoz.

A közigazgatási bíróságok döntenek közigazgatási jogvitákban és a törvényben meghatározott egyéb ügyekben. A közigazgatási bírósági szervezet legfőbb szerve a Közigazgatási Felsőbíróság, amely biztosítja a közigazgatási bíróságok jogalkalmazásának egységét, a közigazgatási bíróságokra kötelező jogegységi határozatokat hoz.

A rendes bíróságok igazgatásának központi feladatait az Országos Bírósági Hivatal elnöke látja el. Az Országos Bírói Tanács felügyeli a rendes bíróságok központi igazgatását. A bíróságok szervezetének, igazgatásának és központi igazgatása felügyeletének, a bírák jogállásnak részletes szabályait, valamint a bírák javadalmazását sarkalatos törvény határozza meg [25. cikk].

A bírák függetlenek, és csak a törvénynek vannak alárendelve, ítélkezési tevékenységükben nem utasíthatók. A bírákat tisztségükből csak sarkalatos törvényben meghatározott okból és eljárás keretében lehet elmozdítani. A bírák nem lehetnek tagjai politikai pártnak, és nem folytathatnak politikai tevékenységet [26. cikk (1) bek.].

A hivatásos bírakat a köztársasági elnök nevezi ki. Bíróvá az nevezhető ki, aki a harmincadik életévét betöltötte. A Kúria elnöke, a Közigazgatási Felsőbíróság elnöke és az Országos Bírósági Hivatal elnöke kivételével a bírák szolgálati jogviszonya az általános öregségi nyugdíjkorhatár betöltéséig állhat fenn. A Kúria elnökét, a Közigazgatási Felsőbíróság elnökét és az Országos Bírósági Hivatal elnökét a bírák közül kilenc évre a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választja. Megválasztásukhoz az összes országgyűlési képviselő kétharmadának szavazata szükséges [25. cikk (6) bek.; 26. cikk (2) és (3) bek.].

23. Milyen rendelkezéseket tartalmaz az Alaptörvény az ügyészségről és az ügyészekről?

Válasz: A legfőbb ügyész és az ügyészség független, az igazságszolgáltatás közreműködőjeként mint közvádó az állam büntetőigényének kizárólagos érvényesítője. Az ügyészség üldözi a bűncselekményeket, fellép más jogsértő cselekményekkel és mulasztásokkal szemben, valamint elősegíti a jogellenes cselekmények megelőzését.

A legfőbb ügyész és az ügyészség törvényben meghatározottak szerint jogokat gyakorol a nyomozással összefüggésben, képviseli a közvédat a bírósági eljárásban, felügyeletet gyakorol a büntetés-végrehajtás törvényessége felett, valamint a közérdek védelmezőjeként az Alaptörvény vagy törvény által meghatározott további feladat- és hatásköröket gyakorol.

Az ügyészi szervezetet a legfőbb ügyész vezeti és irányítja, kinevezi az ügyészeket. A legfőbb ügyész kivételével az ügyész szolgálati jogviszonya az általános öregségi nyugdíjkorhatár betöltéséig állhat fenn. A legfőbb ügyészt az ügyészek közül a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választja kilenc évre. A legfőbb ügyész megválasztásához az összes országgyűlési képviselő kétharmadának szavazata szükséges. A legfőbb ügyész évente beszámol tevékenységéről az Országgyűlésnek. Az ügyészek nem lehetnek tagjai politikai pártnak, és nem folytathatnak politikai tevékenységet. Az ügyészség szervezetének és működésének, a legfőbb ügyész és az ügyészek jogállásának részletes szabályait, valamint javadalmazásukat sarkalatos törvény határozza meg [29. cikk].

24. Milyen rendelkezéseket tartalmaz az Alaptörvény a közpénzekről?

Válasz: Az Országgyűlés minden évre vonatkozóan törvényt alkot a központi költségvetésről és annak végrehajtásáról. Az erre vonatkozó törvényjavaslatot a Kormány terjeszti az Országgyűlés elé. A központi költségvetésről szóló törvény elfogadásával az Országgyűlés felhatalmazza a Kormányt az abban meghatározott bevételek beszedésére és kiadások teljesítésére.

Az Országgyűlés nem fogadhat el olyan központi költségvetési törvényt, amelynek eredményeképpen az államadósság meghaladná a teljes (bruttó) hazai össztermék felét. Mindaddig, amíg az államadósság a teljes hazai össztermék felét meghaladja, az

Országgyűlés csak olyan központi költségvetési törvényt fogadhat el, amely az államadósság a teljes hazai össztermékhez viszonyított arányának csökkentését tartalmazza.

Ha a központi költségvetésről szóló törvényt az Országgyűlés a naptári év kezdetéig nem fogadta el, a Kormány jogosult a jogszabályok szerinti bevételeket beszedni és az előző naptári évre a központi költségvetésről szóló törvényben meghatározott kiadási előirányzatok keretei között a kiadásokat időarányosan teljesíteni [36. cikk (1), (3), (4), (5) és (7) bek.]. Ha az Országgyűlés az adott évre vonatkozó központi költségvetést március 31-ig nem fogadja el, a köztársasági elnök a választások egyidejű kitűzésével feloszlatja az Országgyűlést [3. cikk (3) bek. b) pont].

A központi költségvetés végrehajtása során a Kormány és az alá rendelt államigazgatási szervek köcsönfelvételére és pénzügyi kötelezettség vállalására az államadósság tekintetében ugyanolyan korlátok vannak, mint az Országgyűlés számára a központi költségvetési törvény elfogadására [37. cikk (2) és (3) bek.].

A központi költségvetésből csak olyan szervezet részére nyújtható támogatás, vagy teljesíthető szerződés alapján kifizetés, amelynek tulajdonosi szerkezete, felépítése, valamint a támogatás felhasználására irányuló tevékenysége átlátható. A közpénzeket és a nemzeti vagyont az átláthatóság és a közélet tisztaságának elve szerint kell kezelni, az arra vonatkozó adatok közérdekű adatok [39. cikk].

Az Alkotmánybíróság – mindaddig, amíg az államadósság a teljes hazai össztermék felét meghaladja – a központi költségvetésről, annak végrehajtásáról, a központi adónemekről, az illetékekről és járulékokról, a vámokról, valamint a helyi adók központi feltételeiről szóló kihirdetett törvények Alaptörvénnyel való összhangját kizárólag az élethez és az emberi méltósághoz való joggal, a személyes adatok védelméhez való joggal, a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához való joggal, vagy a magyar állampolgársághoz kapcsolódó jogokkal összefüggésben vizsgálhatja felül, és ezek sérelme miatt semmisítheti meg. Az Alkotmánybíróság utólagos normakontrollra vonatkozó hatásköre tehát a pénzügyi törvények tekintetében ennyiben korlátozva van.

A fenti korlátozás nem vonatkozik az előzetes normakontrollra, azaz az Országgyűlés által elfogadott, de még ki nem hirdetett pénzügyi törvények felülvizsgálatára és megsemmisítésére. Továbbá az Alkotmánybíróság korlátozás nélkül jogosult megsemmisíteni az e tárgykörbe tartozó törvényeket is, ha a törvény megalkotására és kihirdetésére vonatkozó, az Alaptörvényben foglalt eljárási követelmények nem teljesültek, azaz ún. közjogi érvénytelenség áll fenn [37. cikk (4) bek.].

25. Mi a „nemzeti vagyon”, és arról az Alaptörvényben milyen rendelkezések vannak?

Válasz: A nemzeti vagyont az állam és a helyi önkormányzatok tulajdona alkotja. Kezelésének és védelmének célja a közérdek szolgálata, a közös szükségletek

kielégítése és a természeti erőforrások megóvása, valamint a jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevétele. A nemzeti vagyon megőrzésének, védelmének és az azzal való felelős gazdálkodásnak a követelményeit, valamint az állam kizárólagos tulajdonának és kizárólagos gazdasági tevékenységének körét, továbbá a nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű nemzeti vagyon elidegenítésének korlátait és feltételeit sarkalatos törvény határozza meg.

Nemzeti vagyont csak törvényben meghatározott célból lehet átruházni, törvényben meghatározott kivételekkel az értékarányosság követelményeinek figyelembevétele mellett. Nemzeti vagyon átruházására vagy hasznosítására vonatkozó szerződés csak olyan szervezettel köthető, amelynek tulajdonosi szerkezete, felépítése, valamint az átruházott vagy hasznosításra átengedett nemzeti vagyon kezelésére vonatkozó tevékenysége átlátható [38. cikk (1)–(4) bek.].

Az állam és a helyi önkormányzatok tulajdonában álló gazdálkodó szervezetek törvényben meghatározott módon, önállóan és felelősen gazdálkodnak a törvényesség, a célszerűség és az eredményesség követelményei szerint [38. cikk (5) bek.].